

Ivan Ćorić

Diplomski studij povijesti – istraživački smjer, modul moderna i suvremena povijest

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Dubrovački partikularizam u ideologiji srbokatoličkog fenomena u *Dubrovniku*

U ovome radu analizirani su elementi dubrovačkog partikularizma u ideološkom glasilu srbokatoličkog pokreta pod nazivom „Dubrovnik“. Srpska nacionalna ideja i njezini pobornici u zadnjoj četvrtini 19. i prvim desetljećima 20. stoljeća imali su za cilj dokazati srpski karakter južne Dalmacije. Tako je nastao pokret Srba katolika, koji je najveće zagovornike imao među višim slojevima dubrovačkog društva. Jedan od bitnijih razloga njihova priklanjanja srpstvu bio je vezan uz loše gospodarsko i društveno stanje u Dubrovniku nakon pada Dubrovačke Republike. Locirajući trope dubrovačkog partikularizma u novinskim tekstovima koji promiču srpstvo, pokušat ćemo doprinijeti razumijevanju atmosfere u višim slojevima dubrovačkog društva u tom razdoblju.

Ključne riječi: Dubrovnik, partikularizam, srpska nacionalna ideologija, Srbi katolici, 19. stoljeće, 20. stoljeće.

Uvod

Jedno od najvažnijih obilježja „dugog“ 19. stoljeća zasigurno je procvat nacionalno – integrativnih ideologija, nastalih na zasadama građanskih revolucija i razvoja liberalizma. U različitim intelektualnim krugovima razvijale su se takve ideje koje su onda, u ovisnosti od jačine uporišta na kojem su počivale, bile prenesene na ostale razine stanovništva. Neke od tih ideoloških inačica počivale su na odanosti državnom sustavu unutar kojeg su se razvijale, a svoje su geografsko izvorište imale u Sjedinjenim Američkim Državama i zapadnoeuropskim državama pa je takav tip nacije i nacionalno – integrativne ideje u teoriji političkih znanosti nazvan *zapadnim*. Drugi tip nacije imao je svoje uporište u stanovništvu koje je trebalo biti supstrat za njezino oblikovanje i oživotvorenje. Temelj toga tipa nacionalne ideologije nalazio se u jeziku, kulturi, a nerijetko i u religiji. Ovaj tip nacije karakterizirao je nacionalne pokrete koji nisu imali „vlastitu“ državu kao uporište, poput raznih etničkih skupina u Habsburškoj Monarhiji i Osmanskom Carstvu ili nastajuće

njemačke nacije koja je tek trebala okupiti različite države u veću političku tvorbu. Taj tip nacionalne ideje često se naziva *srednjoeuropskim*. U različitim slučajevima nacionalne ideologije nailazile su na različite oponente u vidu drugih kategorija ideologije ili društvenih pojava, postojećeg državnog sustava ili regionalnih i lokalnih pokreta koji nisu podržavali veću integraciju. U slučaju širenja hrvatske nacionalno-integrativne ideologije jednu od prepreka činili su i partikularistički pokreti koji su se paralelno razvijali gotovo u svim ciljanim područjima širenja hrvatske nacionalne ideje; od Dalmacije do Slavonije.

Jedan od takvih partikularističkih pokreta u svojoj je biti sadržavao i nacionalno-integrativnu ideju, a riječ je o pokretu Srba katolika u Dubrovniku koji se razvijao tijekom 19. i prvih desetljeća 20. stoljeća. Njegov konačan cilj bio je uklopiti dubrovačko područje u sferu širenja srpske nacionalne ideologije, međutim postavke na kojima je počivalo odupiranje hrvatskoj nacionalnoj ideji bile su u osnovi partikularističke prirode. Dubrovački partikularizam u odnosu na okolne regije imao je duboko ukorijenjenu prošlost u povijesti Dubrovačke Republike, a na svojoj snazi dobio je nakon njezine propasti kada je došlo do izraženog suprotstavljanja integriranju dubrovačkog područja u šire političke cjeline. U ovome radu, elementi partikularizma u

srbokatoličkoj ideologiji, bit će proučavani na primjeru tekstova iz *Dubrovnika*, lista koji je promovirao dotičnu ideologiju, a koji je izlazio od 1892. do 1941. godine. Pri tome će biti cilj uvidjeti na što je stavljen naglasak kod prisutnih elemenata dubrovačkog partikularizma koji je upravo u vrijeme izlaženja prvih godišta ovog lista bio iskorištavan u jačanju opreke prema širenju hrvatske nacionalne ideologije na južnu Dalmaciju. Elementi koji su pritom promatrani odnose se prvenstveno na odnos prema prošlosti Dubrovnika i Dubrovačke Republike, odnos prema trenutnom ekonomskom stanju Dubrovnika i Dalmacije te odnos prema neposrednom zaleđu.

1. Razvoj srbokatoličke ideologije i pokreta

Unutar balkanskog kulturnog areala, na hrvatskom povijesnom prostoru²⁰, prevladavajući *srednjoeuropski* tip nacionalizma dobio je svoju inačicu snažno obilježenu konfesijom kao istaknutom karakteristikom. Ovaj oblik nacionalizma razvijao se ponajprije u dodirnim zonama koje

²⁰ Balkanski se kulturni areal s hrvatskim povijesnim prostorom interferira uglavnom na području Dinarskog gorja (Bosna i Hercegovina, Dalmatinska zagora i Lika). Pored balkanskog, Hrvatski povijesni prostor nalazi se i unutar mediteranskog te najvećim dijelom unutar srednjoeuropskog kulturnog kruga. Takav pogranični karakter hrvatskog povijesnog prostora očitovao se i u prirodi srbokatoličkog pokreta.

su postojale još od ranog novog vijeka u obliku etnokonfesionalizma; u Dalmatinskoj zagori, Lici te Bosni i Hercegovini takav pristup u izgradnji nacije bio je doista ključna odrednica u razgraničavanju srpske i hrvatske nacije, a kasnije će postati važan čimbenik u oblikovanju muslimanske/bošnjačke nacije. Ipak, ovo vjersko „pravilo“ imalo je i svoju iznimku koja se razvila na dodiru balkanske i mediteranske kulturne sfere, u južnoj Dalmaciji odnosno u Dubrovniku. Srpska je nacionalna ideologija došla u Dubrovnik naporima zagovarača *jezičnog* srpstva potaknutih istraživanjima Vuka Stefanovića Karadžića koji je ovaj vid srpske nacionalne ideologije utemeljio na štokavskom dijalektu, njegovom dijapazonu rasprostranjenosti i dosezima književnog stvaralaštva. Dio dubrovačke intelektualne elite, koja je gotovo u potpunosti bila katoličke vjeroispovijesti, priklonio se ovoj nacionalno-integrativnoj ideji pa je tako fenomen Srba katolika narušio dominaciju vjerskog „pravila“, koje je ustanovilo ekvivalencije hrvatstvo – katoličanstvo i srpstvo – pravoslavlje (Usp. Banac, 1990: 179-180; Mirošević, 1992: 203).

Postojanje srbokatoličkog fenomena u drugoj polovici 19. i prvim desetljećima 20. stoljeća imalo je korijene u društvenim pojavama ranijih stoljeća i političkim procesima koji su obilježili dubrovačko područje napose na

početku 19. stoljeća. Egzistiranje poprilično neovisne dubrovačke komune, a kasnije i republike tijekom cijelog srednjeg i ranog novog vijeka, neminovno je utrlo put razvoju dubrovačkog partikularizma²¹ kojeg je obilježavala naglašena specifičnost te tipična mediteranska dihotomija grad – zaleđe. Nakon završetka Napoleonskih ratova i kratkotrajne francuske uprave, koja je, usput rečeno, bila prva neposredna vanjska vlast nakon dugo stoljeća, prostor nekadašnje Dubrovačke Republike pao je pod habsburšku upravu. Ta vlast u Dubrovniku i okolici bila je dočekana gore od one francuske, što je za posljedicu imalo stvaranje snažnog protuaustrijskog naboja, a do vrhunca je doveden partikularistički orijentiran mentalitet. Dubrovnik se odjednom našao na periferiji jedne velike srednjoeuropske države, koja ga je pritom i uvelike gospodarski unazadila. Političke promjene, koje su od sjecišta trgovačkih putova i bogatog mediteranskog grada-države stvorili gospodarski beznačajan rub Monarhije, Dubrovnik su pretvorile u plodno tlo za razvoj ideja koje su trebale poboljšati taj položaj. Te ideje prvenstveno se odnose na one preporodne pa su tako brojni

²¹ S obzirom na to da je dubrovački partikularizam nastao u vrijeme komunalnog uređenja Dubrovnika te da je nadživio i nacionalno-integrativne procese, u čijem je okviru pronašao *modus vivendi*, može se reći da je riječ o “braudelovskoj” pojavi *dugog trajanja*.

intelektualci iz Dubrovnika sudjelovali u ilirskom pokretu. Jedna od najznačajnijih osoba koje su sudjelovale u preporodnim djelatnostima bio je Antun Kaznačić koji je doprinio radu najznačajnijeg preporodnog glasila u Dalmaciji, *Zora dalmatinska* (Knežević, 2017: 19-21).

Na dubrovačkom se području razvilo i slovinstvo kao jedan od oblika partikularizma koji je bio karakterističan i za druge dijelove Dalmacije²². U Dubrovniku slovinstvo je u velikoj mjeri bilo protuteža preuzimanju dalmatinskog identiteta koji je za mnoge Dubrovčane bio osobno poniženje i podsjetnik na to da je Dalmacija nekoć bila mletačka kolonija nasuprot dubrovačkoj slobodi. U drugoj polovici 19. stoljeća tako je postojao i časopis *Slovinac* čija je platforma prethodila srbokatoličkoj ideji²³. Iz ilirskog pokreta, kao i iz redova *Slovinca*, proizašle su osobe koje će označiti početak razvoja srbokatoličke ideje. Fenomen Srba katolika te cijele ideologije na kojoj je počivao taj pokret svoju specifičnost duguje i činjenici da je historiografiji poznat svaki pojedini član srbokatoličkog pokreta, odnosno svaka osoba koja se identificirala

Srbinom katolikom. Ta činjenica uvelike pomaže u istraživanju osobnih i psiholoških razloga na individualnoj razini, kao i utjecaje drugih čimbenika, na to da se jedan pojedinac prikloni određenoj ideologiji (Usp. Banac, 1990: 180).

Srbokatolički fenomen tako nudi niz profila različitih intelektualaca koji su posegnuli za tom modifikacijom srpske nacionalno-integrativne ideologije. Za razvoj srbokatoličkog fenomena u njegovim začetcima važan je Orsat Medo Pucić, pripadnik dubrovačke devetnaestostoljetne elite te istaknuti član preporodnog pokreta. Medo Pucić bio je prva osoba koja se identificirala Srbinom katolikom. Stekavši svoju osnovnu i srednju naobrazbu u Dubrovniku, svoje, u ideološkom smislu, formativne godine proveo je u Italiji. U Padovi se susreo s Janom Kollarom, slovačkim slavistom i jednim od idejnih začetnika panslavizma. Kollar je na Pucića iznimno utjecao u ideološkom pogledu pa je Pucić vrlo brzo počeo proučavati pitanje južnih Slavena u Monarhiji, ali i šire na Balkanu. Pucić je po svojoj orijentaciji bio više usmjeren prema ilirskom pokretu i ideji ujedinjenja južnih Slavena, nego što se nužno zalagao za stvaranje šire srpske nacionalne države. U njegovu svjetonazoru srpstvo je imalo značajnu ulogu; Srbija je, kao i mnogim drugima, i njemu predstavljala „Pijemont“

²² Stjepan Ćosić slovinstvo smatra većim dijelom narodnjačkim odgovorom na hrvatsko-srpsku političku podjelu krajem 1870-ih u Dalmaciji, neuspjelom nacionalno-integrativnom ideologijom koja se oslanjala na ilirstvo i dubrovačko jezično slovinstvo; Ćosić, 2001.

²³ O slovinstvu i časopisu *Slovinac* više u: Ivanišin, 1962.

ujedinjenja južnih Slavena, a svoju prosrpsku orijentaciju izrazio je i u mnogim pjesmama. Medo Pucić, kao uostalom i brojni pripadnici dubrovačke elite, njegovao je izražen protuaustrijski osjećaj, a u traženju rješenja za južne Slavene u Monarhiji zalagao se za ujedinjenje Dalmacije s Banskom Hrvatskom. S druge strane, aktivno je radio za potrebe srpske vlade, čijeg je eksponenta predstavljao; među ostalim radio je i kao odgajatelj kneza Milana Obrenovića koji je maloljetan stupio na vlast (*Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje, 2021.*).

Još jedna važna osoba za razvoj srbokatoličkog pokreta u Dubrovniku te jedan od prvih Dubrovčana koji su se identificirali sa srpskom nacionalnom ideologijom bio je Matija Ban. Taj dubrovački književnik i diplomat nije završio javno sveučilište, nego je nakon srednje škole pohađao privatne satove filozofije i pedagogije, a također je ušao u franjevački red, u kojem je bio oko godinu dana. U ideološkom pogledu Ban je pripadao ilirskom pokretu te je bio poklonik ideje južnoslavenskog jedinstva. Kao i Medo Pucić, zalagao se za ujedinjenje Banske Hrvatske i Dalmacije. Svoje prosrpsko nacionalno usmjerenje razvio je između ostalog i za vrijeme boravka u Osmanskom Carstvu, gdje se susreo sa srpskim pokretom Ustavobranitelja koji je podupirao dinastiju Obrenović. U službi spomenute dinastije

dostigao je značajne pozicije, postavši istodobno važnom ekspozitumom srpske vlade u Dubrovniku. U svome književničkom, dakako nacionalno usmjerenom radu objavio je i djelo *Materi Serbskoj* koje je također odrazilo dio njegova svjetonazora (*Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje, 2021.*).

Pored Matije Bana još jedan dubrovački klerik bio je značajan pripadnik srbokatoličkog pokreta u Dubrovniku te je dao velik doprinos njegovu postojanju, a to je bio don Ivan Stojanović. Stojanović je, unatoč svojoj važnoj poziciji predstojnika Dubrovačkog dekanata, bio protivnik utjecaja klera u politici, a osim toga bavio se i književnošću te je svojim radovima doprinio dokazivanju srpskog karaktera Dubrovnika. U Zadru je stekao visoko obrazovanje te je također baratao s nekoliko europskih jezika. Kao i Orsat Medo Pucić, i Stojanović je uređivao časopis *Slovinac*, a od njegovih djela vrijedi izdvojiti *Dubrovačku književnost i Najnoviju povijest Dubrovnika od Ivana kanonika Stojanovića*.²⁴ Ta, ali i mnoga druga imena obilježila su razvoj srbokatoličkog pokreta, dajući mu s individualne strane doprinos u različitim aspektima, od odnosa sa ideološkim središtem srpske nacionalne ideologije, do dubrovačkog partikularističkog osjećaja.

²⁴ Bitne informacije o Ivanu Stojanoviću moguće je pronaći u kapitalnom djelu kad je u pitanju istraživanje srbokatoličkog pokreta u Dubrovniku: Tolja, 2011.

Tijekom svog postojanja srbokatolički pokret najvećeg ideološkog takmaca je imao u Stranci prava, hrvatskoj nacionalnoj ideologiji i njezinu ideološkom glasilu *Crvena Hrvatska*. Ova tiskovina počela je izlaziti netom prije Dubrovnika i zagovarala je hrvatski nacionalni karakter južne Dalmacije. Izraženo suparništvo dvaju pokreta i listova u suštini je potrajalo tek do konca 19. i početka 20. stoljeća, kad pravaška politika ustupa mjesto narodnjačkoj koja je naposljetku formirala politiku novog kursa u suradnji sa Srpskom strankom (Đurasović, 2021: 38-51).

2. List Dubrovnik i dubrovački partikularizam

Dubrovački partikularizam je kao kategorija u usporedbi sa srpskom nacionalno-integrativnom ideologijom bio više ukorijenjen u mentalitetu Dubrovnika i dubrovačke okolice pa je stoga imao i značajnu ulogu u vrijeme aktivnog širenja nacionalnih ideologija na promatranom prostoru. Ipak, njegova prisutnost u tekstovima koji su promicali srpstvo Dubrovnika odražavala se najviše u svojevrsnom negativu cjelokupne slike ideologije srbokatoličkog pokreta, prepuštajući najvažniju ulogu, dakako, srpskoj nacionalnoj ideologiji.

Važno je mjesto u ideologiji srbokatoličkog fenomena imao odnos prema prošlosti

Dubrovnika. Kao i kod svih nacionalno-integrativnih ideologija i u ovom je slučaju bio stvaran narativ koji teži postojanju vremenskog kontinuiteta srpskog karaktera Dubrovnika i njegovih posebnih veza sa srpskim političkim tvorevinama. Unutar lista *Dubrovnik* jedno vrijeme je izlazio podlistak naslovljen *Dubrovačkim materama*, koji je kao što kaže sam naziv bio upućen prvenstveno majkama „...“, što za nastajuće zimne večeri možete vašoj dječici pripovijedati,...“ (*Dubrovnik*, br. 22, 1892: 1), pri čemu se očitovala obrazovna uloga povijesti u odgoju novih generacija na koje je ta ideologija trebala biti primijenjena. Autor tog podliska fokusirao se na sve važne događaje i segmente dubrovačke prošlosti iz koji se moglo iščitati stoljetno savezništvo Dubrovnika i Srbije pa tako u nastavku ranijeg citata autor potiče dubrovačke majke da svojoj djeci govore o dobrim odnosima Dubrovnika i srpskih zemalja.

Takav narativ, u kojem se istovremeno ističe stoljetna politička sloboda kao i pripadnost srpskom kulturno-političkom krugu, vidljiv je i u ranijim *poslanicama*, pri čemu se govori o srdačnim odnosima srpskih vladara i dubrovačkih knezova, koji su bili nazivani i „rogjacima“ (*Dubrovnik*, br. 17, 1892: 1). Tako je prema autoru pseudonima „Vlaho pomorac“, svojevremeno u *Dubrovnik* došao srpski car Stefan Uroš IV. Dušan koji, prilikom posjeta

vijeću, nije htio sjesti na počasno mjesto smatrajući se običnim vijećnikom u vijeću čiji je počasni član bio, a ne predsjednikom ili vladarem Dubrovačke Republike (*Dubrovnik*, br. 22, 1892: 1). Također se isticalo da je car Dušan doprinio slobodi Dubrovačke Republike u teritorijalnom ali i političkom smislu, a te zasluge pripisivane su i dukljanskom vladaru Konstantinu Bodinu (*Dubrovnik*, br. 6, 1892: 1) Trop *slobode* bio je često istican u povijesnim primjerima te je imao najvažniju ulogu u obrazovnom smislu kad je u pitanju podlistak *Dubrovačkim materama*. Pri tome je razdoblje osmanske vlasti imalo značajno mjesto upravo zbog specifične ekonomske i političke pozicije koju je Dubrovačka Republika imala u to vrijeme. U svojim tekstovima autor podlistka isticao je *povjerenje* kao bitan segment partnerstva s političkim tvorbama u balkanskom zaleđu Dubrovnika. Tako se u priči o prvom padu Srpske Despotovine i bijegu Đurđa Brankovića u Dubrovnik naglašava održavanje dane riječi srpskome despotu unatoč pritiscima osmanskih poslanika koji su tražili njegovo izručenje; „Murat II., koji je znao za velikodušnost, kad je čuo taj odgovor, uzviknu pred svojim velikašima: valaj! ne valja da pogine država koja tako čvrsto drži vjeru i cijeni poštenje (*Dubrovnik*, br. 22, 1892: 1). U tekstovima je isticana i sloboda pod vlašću ugarskih kraljeva

(*Dubrovnik*, br. 21, 1892: 1). Još jedna vrlina koja se provlačila kroz povijesne primjere autora tekstova u *Dubrovniku* jest *kultura*, koja se pritom prvenstveno ističe naspram drugih. Tako se na jednom mjestu ističe dubrovačka kultura iz vremena Republike naspram hrvatske kulture koja je osjetno nazadnija i manje razvijena. Takav narativ uklopljen je u koncept „srpske Atine“, pri čemu je Dubrovačka Republika dio srpskog kulturnog areala (*Dubrovnik*, br. 3, 1892: 1). Ta kulturna distinkcija u odnosu prema Banskoj Hrvatskoj naglašavana je i na primjeru jezika, točnije isticanju štokavskog dijalekta koji je u sjevernoj Hrvatskoj prihvaćen tek sa standardizacijom hrvatskoj jezika i preuzet od dubrovačkih književnika poput Ivana Gundulića (*Dubrovnik*, br. 6, 1893: 1).

Sljedeći element dubrovačkog partikularizma koji je bio prisutan u ovom listu bio je odnos prema ekonomskom stanju u Dubrovniku i okolici, koji je opet u sebi sadržavao nostalgičan pogled na prošlost i bitno drukčiju ekonomsku poziciju Dubrovnika. Slično kao i u slučaju odnosa prema povijesti, postojećoj ekonomskoj situaciji u Dubrovniku i južnoj Dalmaciji posvećena je cijela kolumna koja je izlazila u nekoliko brojeva. Autori teksta pritom ulaze u vizuru čitatelja koji žali za prošlim vremenima kad je Dubrovnik bio važan regionalni i europski čimbenik u

trgovini, dok je koncem 19. stoljeća ekonomski nazadna provincija. Tako se u tekstu ističe kako su u vrijeme Republike dubrovački brodovi plovili Atlantikom te su njihovi trgovci imali monopol nad trgovinom u Hercegovini. U usporedbi s time tadašnje ekonomsko stanje u južnoj Dalmaciji izgledalo je očajno. Područja koja su prije snažno gravitirala Dubrovniku izgubila su izvor prihoda i važno tržište (*Dubrovnik*, br. 16, 1892: 1)

Teška ekonomska situacija prikazana je i na konkretnijim primjerima malih obrta u Dubrovniku. Autori teksta se žale prvenstveno na konkurenciju proizvoda iz drugih, u tom trenutku daleko važnijih gospodarskih središta Monarhije, poput Trsta i Beča, čiji proizvodi postaju traženiji; tako primjerice zlatarski i drvodjeljski obrt propadaju zbog bečkih proizvoda za koje se stanovnici Dubrovnika i okolice sve više odlučuju. Ekonomska propast bila je najvidljivija u pojačanom iseljavanju koje je zahvatilo Dubrovnik i cijelu Dalmaciju krajem 19. stoljeća. Ipak, autor ističe da je postojala pozitivna strana iseljavanja a to je priljev kapitala iz emigrantskih destinacija poput Sjedinjenih Američkih Država (*Dubrovnik*, br. 22, 1892: 2)

Važno je naglasiti kako su se slični procesi ekonomskog propadanja na putu u modernizaciju i industrijalizaciju odvijali i u ostatku mediteranskih središta europske

ekonomske periferije. U tom pogledu je postojala razlika na osi sjever – jug, gdje su se primjerice gospodarska središta sjevera Apeninskog poluotoka bolje razvila i prilagodila novim trendovima od onih na jugu. Slična situacija razvijala se i na istočnoj jadranskoj obali gdje su Trst i Rijeka ekonomski premašivali Split, Dubrovnik i druge gradove. Gradovi poput Dubrovnika izgubili su u utrci za modernizacijom te su se ekonomska središta sve više selila u unutrašnjost europskih država.²⁵

Trećielement dubrovačkog devetnaestostoljetnog partikularizma kojeg nalazimo u tekstovima *Dubrovnika* jest odnos prema neposrednom zaleđu Dubrovnika, području koje mu je gravitiralo u dugom povijesnom trajanju. Pritom je bitno istaknuti da se važnost tog odnosa naglašavala u usporedbi prema odnosu dubrovačkog područja s ostatkom Dalmacije, Bansom Hrvatskom i cijelom Austro-Ugarskom Monarhijom. Neposredno zaleđe odnosi se posebice na Hercegovinu, ali i Srbiju i Crnu Goru. Svojevrsno negodovanje zbog političke pripadnosti Dalmaciji, s kojom Dubrovnik u prošlosti nije imao razvijene odnose kao s navedenim pokrajinama i zemljama, izraženo je i kroz riječi Mede Pucića, koji je za

²⁵ O modernizaciji europske ekonomske periferije na prostoru Mediterana: Berend; Ranki, 1996: 57-63.

pripadnike srbokatoličkog pokreta imao velik autoritet. Tako autor jednog teksta tvrdi da je Pucić zastupao ujedinjenje Dalmacije s Banskom Hrvatskom ali da je inzistirao isto tako na institucionalnom izdvajanju dubrovačkog područja i Boke kotorske u cjelinu koja bi dobila zasebnu skupštinu (*Dubrovnik*, br. 24, 1892: 1). S druge strane, autor teksta ističe gotovo simbiotsku povezanost Dubrovnika s hercegovačkim zaleđem, prvenstveno s trgovcima koji su se u prošlosti slijevali u Dubrovnik; „Svi znamo da u Dubrovniku ima mnogo Hercegovaca (naravno svi su Srbi), koji su od više ili manje godina ovdje nastanjeni, ali mirnijeg elementa mučno je naći. Svi se nečijem bave, većijem su dijelom dapače trgovci imućni koji su znali steći blagostanje znojem, radom i štedljivošću,...(*Dubrovnik*, br. 24, 1892: 2).

Zaključak

Dubrovački partikularizam kao pojava i kategorija, koja je postojala stoljećima, postala je podlogom za razvoj srpske nacionalno-integrativne ideologije u 19. stoljeću na području Južne Dalmacije. Duboko prožimanje ideologije i te pojave koju je dubrovačka društvena elita njegovala, napose nakon nestanka Dubrovačke Republike, pružilo je ideolozima srpstva u prošlosti ukorijenjeno opravdanje za „rat“ s pristalicama hrvatstva, na

tom području prisutnima u prvom redu kroz pravaški list *Crvena Hrvatska*, koji je pokušavao dokazati hrvatsko povijesno pravo na prostor od rijeke Cetine do Bojane. Među različitim oblicima u kojima se taj partikularizam očitovao, moguće je istaknuti tri elementa koja su u prvim brojevima *Dubrovnika* bila iznimno zastupljena, a tu se radi o odnosu prema prošlosti, ekonomskom stanju i neposrednom zaleđu. Kroz prvi element provučeni su prije svega motivi slobode, povjerenja i kulture koju su Dubrovčani njegovali u „najsjašnjim“ trenucima svoje prošlosti. U elementu odnosa prema suvremenoj ekonomskoj situaciji u kojoj se Dubrovnik nalazio, a koju je moguće smjestiti u kontekst propadanja mediteranskih središta u 19. stoljeću, nailazimo na svakako razumljivo žaljenje za vremenom u kojem je postojalo ekonomsko blagostanje. Posljednji element nalazi se u korelaciji s prva dva kroz isticanje prošlosti, u kojoj je Dubrovnik predstavljao gravitacijsko središte jedne regije i tranzitnu zonu u sredozemnoj ekonomiji te izražavanje „neprirodnosti“ postojeće situacije, u kojoj je Dubrovnik na periferiji kontinentalne države usmjerene prema industrijalizaciji. Svi ti elementi nalaze se u službi legitimacije srpske nacionalne ideje koja bi, prema ideolozima proučavanog pokreta, bila u stanju stvoriti funkcionalnu nacionalnu državu u kojoj

bi Dubrovnik s okolicom imao znatno bolji položaj.

Summary

Dubrovnik particularism in the ideology of the Serb Catholic phenomenon in "Dubrovnik"

The paper analyzes the elements of Dubrovnik particularism in the Serb Catholic ideological bulletin called "Dubrovnik". The Serbian national idea and its proponents in the last quarter of the 19th and the first decades of the 20th century aimed to prove the Serbian character of southern Dalmatia. That is how the movement of Serb Catholics was created, which had the greatest conspirators among the higher strata of Dubrovnik society. One of the most important reasons for their adherence to Serbian national idea was related to the poor economic and social situation in Dubrovnik after the fall of the Dubrovnik Republic. By locating the tropes of Dubrovnik particularism in newspaper articles that promote Serbian national ideology, we will try to contribute to the understanding of the atmosphere in the higher strata of Dubrovnik society in that period.

Keywords: Dubrovnik, particularism, Serbian national ideology, Serb Catholics, 19th Century, 20th Century

Popis literature i izvori

Izvori:

1. *Dubrovnik* (17. srpnja 1892. - 2. kolovoza 1893.)

Literatura:

2. Banac, Ivo, 1990. Vjersko „pravilo“ i dubrovačka iznimka: geneza dubrovačkog kruga Srba katolika, *Dubrovnik: časopis za književnost i znanost*, Vol. 1, Dubrovnik, str. 179-210.
3. Berend, Ivan; Ranki, György, 1996. *Evropska periferija i industrijalizacija : 1780 - 1914.*, Naprijed, Zagreb.
4. Ban, Matija. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 24. 6. 2022.
<<http://www.enciklopedija.hr/Natuknic.aspx?ID=5630>>.
5. Ćosić, Stjepan, 2001. *Nacija u stranačkim ideologijama: primjer Dubrovnika potkraj 19. stoljeća*, *Dijalog povjesničara-istoričara*, Vol. 3, Zagreb, str. 51-65.
6. Đurasović, Barbara, 2021. *Prava Crvena Hrvatska i pravaši: hrvatski nacionalizam u Dubrovniku početkom 20. stoljeća.*, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti-Zavod za

- povijesne znanosti u Dubrovniku,
Zagreb-Dubrovnik.
7. Ivanišin, Nikola., 1962. *Časopis "Slovinač" i slovinstvo u Dubrovniku*, Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb.
 8. Knežević, Adrian, 2017. Hrvatska nacionalna integracija u Dubrovniku, dipl. rad, Sveučilište u Zadru, Zadar.
 9. Milutinović, Kosta, 1962. Medo Pucić i narodni preporod u Dubrovniku, Dubrovnik: revija za književnost, nauku i društvena pitanja, Vol. 5, Dubrovnik, str. 13-27.
 10. Mirošević, Franko, 1992. Srbo-katolici u Dubrovniku, *Časopis za suvremenu povijest*, Vol. 24, Zagreb, str. 203-212.
 11. Pucić, Medo. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža*, 2021. Pristupljeno 24. 6. 2022.
<<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=51009>>.
 12. Tolja, Nikola, 2011. Dubrovački Srbi katolici: istine i zablude, vlastita naklada, Dubrovnik.

Slika 6: Medo Pucić (1821.-1882.),

<https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=51009>

Slika 7: Matija Ban (1818.-1903.),

<https://enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=5630>

Slika 8: Don Ivan Stojanović, Dubrovačka književnost, 1900,

https://hr.wikipedia.org/wiki/Dubrova%C4%8Dki_srbokatoli%C4%8Dki_pokret#/media/Datoteka:Dubrovacka-knjizevnost.jpg